UNELE PROBLEME ALE STILULUI IN LUMINA INVĂȚĂTURII TOVARĂȘULUI STALIN DESPRE LINGVISTICĂ

DE

M. NOVICOV

SECRETAR AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R. P. R.

In primăvara anului curent, studenții din anul IV al Facultății de Filologie a Universității « C. I. Parhon » din București s'au plâns forurilor de conducere ale facultății că sunt desorientați: într'un fel li se definește noțiunea « stil » la cursul de lingvistică și într'un alt fel la teoria literaturii. Ca să fim sinceri, trebue să recunoaștem că pe atunci nici o catedră, nici alta, n'a știut să lămurească studenților cauza contrazicerii.

Dar întâmplarea de mai sus nu este, firește, singurul motiv care pledează pentru o cât mai adâncă și multilaterală desbatere a problemelor stilului.

Genialele lucrări ale tovarășului Stalin, cu privire la problemele lingvisticii, au deschis cele mai largi posibilități pentru desvoltarea creatoare a acestei științe în toate direcțiile. Se știe că stilistica este o latură însemnată a lingvisticii, dar totodată latura care până acum a fost cel mai puțin cercetată. In fața cercetărilor științifice și a oamenilor de litere, se întinde deci un teren vast—aproape virgin—care așteaptă cu nerăbdare pe exploratorii săi.

Pe de altă parte, problemele stilului — în strânsă legătură cu cele ale limbii — au o mare însemnătate în studiul istoriei literare, cât și pentru rezolvarea practică, concretă, a sarcinilor ce stau astăzi în fața scriitorilor.

Iată doar câteva din motivele care ar justifica inițierea unor cercetări în domeniul stilului în general și în domeniul stilului ca un aspect al creației literare în special.

Dar pentru aceasta, socotim că ar trebui eliminate contradicțiile despre care vorbeam la început. In fapt, contradicțiile sunt doar aparente. Ele se datoresc faptului că — după cum subliniază și cercetătorii sovietici — cuvântul « stil » are sensuri deosebite. El corespunde unor noțiuni cu totul diferite, după cum

BDD-A10163 © 1952 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:50 UTC)

este întrebuinţat în teoria literaturii sau în lingvistică. Ambele sensuri sunt pe deplin îndreptăţite şi nu este vorba de a desfiinţa unul în favoarea altuia, ci de a folosi cuvântul în aşa fel, încât să fie clar despre care dintre cele două sensuri este vorba. Profesorul sovietic E. G. Rizel propune chiar ca, atunci când contextul nu oferă cititorului elemente suficiente pentru ca să-şi poată da seama despre care dintre cele două sensuri este vorba, autorul să precizeze acest lucru cu ajutorul atributelor, vorbind sau despre « stilul limbii » sau despre « stilul literar artistic ».

Prin « stilul limbii » se înţelege totalitatea particularităţilor pe care le întruneşte folosirea limbii în funcţie de sectorul activităţii sociale pe care-l deserveşte. In acest sens se poate vorbi despre stilul literar (artistic) [1], stilul ştiinţific, stilul publicistic, stilul oratoric, stilul telegrafic, stilul administrativ (birocratic), etc. Este limpede că, din acest punct de vedere, stilul este subordonat întru totul limbii. El se poate naşte şi desvolta numai înăuntrul uneia şi aceleiaşi limbi a întregului popor.

Rezultă deci că, una şi aceeaşi limbă a întregului popor este folosită în cele mai variate sectoare ale vieţii sociale.

Evident, în funcţie de sectorul respectiv, folosirea ei capătă anumite particularităţi, care definesc cutare sau cutare stil al limbii. Pentrucă în acest caz particularităţile stilistice îşi au originea în cutare sau cutare funcţie pe care o îndeplineşte limba, unii cercetători sovietici au propus ca noţiunea « stil » astfel înţeleasă să fie denumită « stilul funcţional » al limbii.

Cercetarea stilului limbii din acest punct de vedere oferă o seamă de probleme interesante pentru lingvişti. In primul rând, înăuntrul aceluiaşi « stil » există numeroase subdiviziuni. De pildă, stilul literar (artistic) se subîmparte după genuri: stilul poeziei, al prozei şi al dramei. Dar până şi înăuntrul aceluiaşi gen, diferenţierea continuă: stilul odei nu poate fi în niciun fel asemănat cu cel al baladei sau al epigramei. Stilul satiric se afirmă categoric ca o subdiviziune de sine stătătoare, care are contingenţe şi cu stilul literar (artistic) şi cu cel publicistic. Tot astfel, multe subdiviziuni (evident, din alte puncte de vedere), pot fi stabilite şi în stilul oratoric şi în cel ziaristic, etc. Pe de altă parte, stilul astfel înţeles este prin excelenţă o noţiune istorică. Câtă diferenţă între stilul literar (artistic) folosit de poeţii antici şi stilul poeziei contemporane! Sau între stilul oratoric al lui Cicerone şi stilul agitatorilor noştri de astăzi. Unele stiluri dispar cu desăvârşire, odată cu dispariţia funcţiei lor (de pildă: stilul biblic). Altele s'au născut recent de tot, tocmai în urma apariţiei unor noi sectoare de viaţă obştească, pe care limba e chemată să le deservească (stilul telegrafic). Am putea

[1] Vom adăuga întotdeauna cuvântul « artistic » în paranteze pentru a evita confuzia. Unii tovarăşi înţeleg prin « stilul literar » o noţiune mult mai vastă, care înglobează orice folosire îngrijită a limbii, opunându-l doar limbii vorbite. Pentru a sublinia că pentru noi, «stilul literar» este doar cel folosit în literatura beletristică, adică numai acela în care cuvântul apare ca materialul unei arte, vom adăuga întotdeauna după « literar », în paranteze cuvântul « artistic ».

BDD-A10163 © 1952 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:50 UTC)

semnala în legătură cu aceasta şi multe alte probleme. Evoluţia stilurilor este strâns legată de evoluţia limbii ca atare. Este limpede că evoluţia limbii influenţează evoluţia stilurilor. Dar şi inversul este adevărat: evoluţia stilurilor influenţează limba. In altă ordine de idei: în cazul multor stiluri — cel literar (artistic), publicistic, ziaristic, oratoric, un rol însemnat îl joacă şi creatorul individual, care îmbogăţeşte stilul respectiv. Nu încape îndoială că putem vorbi despre stilul individual al limbii folosit de cutare sau cutare scriitor, ceea ce nu este acelaşi lucru cu stilul literar (artistic) al scriitorului dat. Cea de a doua noţiune este mult mai largă.

Din punctul de vedere al creaţiei literare, stilul unui scriitor este — după definiţia împrumutată dela savantul sovietic Timofeev — « totalitatea particularităţilor — privind conţinutul de idei şi mijloacele artistice — care caracterizează opera unui scriitor şi le deosebesc de alţii ». Stilul este deci un fel de carte de vizită literară a scriitorului.

Teoria literară idealistă, burgheză, în tendinţa ei firească de a minimaliza importanţa conţinutului de idei în opera scriitorului, a căutat să reducă problemele de stil la cele de limbă. Aceasta e o greşeală grosolană. Este evident, de pildă, că stilul lui Sadoveanu nu se reduce la folosirea unui anumit vocabular şi la preferinţa manifestată faţă de anumite construcţii sintactice. Nu se reduce la acestea, deşi ele intră în stilul lui, ca parte componentă, determinată de alte particularităţi. Stilul lui Sadoveanu cuprinde şi particularităţile tematice ale operei sale (atenţie îndreptată spre suferinţele omului, căutarea înfrigurată a cauzelor nedreptăţilor sociale şi a căilor de ieşire din ele, scoaterea în evidenţă a frumuseţii trăsăturilor sufleteşti ale omului din popor, etc.); şi particularităţile de compoziţie, rezultând din preferinţele tematice (folosirea de preferinţă a modului narativ, întrerupt de isbucnirea spontană şi violentă a conflictelor, subliniate prin contrastul dintre ele şi desfăşurarea în general molcomă a naraţiunii) şi trăsăturile generale ale eroilor săi preferaţi (pe de o parte omul din popor, revoltat împotriva nedreptăţilor şi frământat să găsească răspuns la întrebările care-l chinue, iar pe de altă parte, « stăpânul » hapsân, al cărui suflet este refractar la orice probleme omeneşti) şi particularităţile limbii chemată să dea viaţă celorlalte particularităţi enumerate. Acelaşi lucru se poate spune, de pildă, şi cu privire la stilul lui Caragiale. Nu încape îndoială că modul laconic, câteodată aproape telegrafic, în care Caragiale foloseşte adesea limba, este în strânsă legătură cu pasiunea cu care scriitorul tindea să demaşte până la capăt viciile societăţii burghezo-moşiereşti, pe care o ura şi o dispreţuia.

Stilul unui scriitor este deci în strânsă legătură cu concepţia sa asupra vieţii. Scriitorul nu scrie pentrucă « aşa îi vine să scrie ». O atare concepţie asupra misiunii scriitorului e proprie doar esteticienilor reacţionari care încearcă astfel să ascundă caracterul reacţionar, ostil poporului, al artei puse în slujba claselor exploatatoare. Un adevărat scriitor scrie pentrucă are ceva de spus, pentrucă simte nevoia arzătoare să afirme idealul său de viaţă, care trecut prin forţa

BDD-A10163 © 1952 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:50 UTC)

creaţiei, devine idealul estetic al operei. Stilul este ansamblul de mijloace pe care şi le elaborează scriitorul, pentru a putea afirma cu maximum de precizie şi cu maximum de vigoare, idealul său de viaţă — parte integrantă din năzuinţa şi lupta poporului pentru o viaţă liberă şi dreaptă.

Dar din cele de mai sus nu rezultă şi nu trebue să rezulte că limba este ceva cu totul secundar şi neînsemnat în procesul creaţiei. O atare concluzie ar fi în flagrantă contradicţie cu învăţătura tovarăşului Stalin despre limbă.

Tovarăşul Stalin ne învaţă: « *Fiind nemijlocit legată de gândire, limba înregistrează şi fixează în cuvinte şi în combinaţii de cuvinte, în propoziţii, rezultatele activităţii gândirii, succesele omului în munca lui de cunoaştere şi face posibil, în acest fel schimbul de idei în societatea omenească* »[1].

Pornind dela această definiţie stalinistă, trebue cercetat şi rolul limbii în creaţia literară. După cum am văzut, « limba înregistrează şi fixează în cuvinte şi în combinaţii de cuvinte, în propoziţii, rezultatele activităţii gândirii »; numai că, în timp ce în domeniul ştiinţei această fixare se realizează cu ajutorul noţiunilor, silogismelor şi altor feluri de raţionamente logice, « literatura este gândirea în imagini » (Behuschi) şi ca atare în faţa scriitorului se pune problema de a folosi limba nu atât (sau mai precis, nu numai) pentru a formula cutare sau cutare idei, ci pentru a zugrăvi cutare sau cutare imagine, în aşa fel încât ea (adică această imagine) să devie purtătoare a ideii respective. In acest sens trebue înţelese cuvintele lui Gorchi şi anume că scriitorul trebue « să zugrăvească în cuvinte şi, spre deosebire de picturi, să zugrăvească nu o singură imagine, pusă în nemişcarea ei, ci să zugrăvească oameni şi fapte în continuă mişcare ». In rezolvarea acestei probleme extrem de grele şi complicate, care din punct de vedere practic este o problemă de folosire a limbii, scriitorul elaborează stilul său personal. In acest fel, devine limpede de ce cunoaşterea cât mai perfectă şi cât mai adâncă a limbii, cât şi efortul continuu de îmbogăţire a ei, este o condiţie esenţială de realizare a scriitorului.

In atitudinea faţă de limba literară se pot observa — credem noi — în viaţa noastră literară, două greşeli la fel de periculoase.

Prima (de care a suferit multă vreme şi mai sufere încă şi autorul acestor rânduri) este aceea de desconsiderare a importanţei pe care o are limba în elaborarea operei literare. Nu întâmplător Gorchi a numit limba elementul primordial al literaturii. Primordial, dar nu determinant. Obiectul literaturii este omul, viaţa omului. Tot Gorchi numea literatura « celovecovedenie », adică ştiinţa despre om. Faptele vieţii umane şi ideile despre ele — iată materialul de bază al literaturii. Insă acest material de bază nu se poate exterioriza, nu poate deveni o operă de artă decât cu condiţia îmbrăcării lui într'o formă adecvată, cu condiţia fixării lui în imagini veridice, care la rândul lor se făuresc prin compoziţie şi limbă. Desvăluirea fondului de idei al unei opere literare, cere subli-

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii. Ed. P.M.R., 1950, p. 23.

BDD-A10163 © 1952 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:50 UTC)

nierea unor fapte de viaţă, scoaterea în evidenţă cu vigoare a unor frământări sufleteşti, individualizarea unor eroi, gradarea situaţiilor, etc., etc. Iar toate acestea nu se pot realiza *decât prin limbă*. Dacă limba folosită de un scriitor e săracă şi neexpresivă, dacă ea nu foloseşte toată bogăţia de nuanţe pe care le oferă graiul poporului, dacă ea contrazice legile interioare ale limbii, dacă în sfârşit ea foloseşte anumite consonanţe urîte pe care spiritul limbii le respinge, atunci chiar şi faptele vieţii şi ideile cele mai frumoase rămân nerealizate în imaginaţia scriitorului, şi pot fi — în cel mai bun caz, — doar ghicite la o lectură mai atentă a operei, dar nu pot în niciun fel să trezească în imaginaţia cititorului, tabloul pe care scriitorul şi l-a propus să-l zugrăvească. Pe când noua atitudine creatoare a scriitorului faţă de limba pe care o foloseşte nu numai că îl ajută să-şi realizeze planurile elaborate în imaginaţie, dar constitue totodată şi un factor însemnat în elaborarea, îmbogăţirea şi şlefuirea limbii poporului. Pervertirea acestui rol primordial pe care-l are limba în creaţia literară, duce la sărăcirea literaturii şi trebue combătută.

Tot astfel cum trebue combătută şi cealaltă greşeală care transformă problema limbii într'un scop în sine şi vede în bogăţia limbii un merit al scriitorului, indiferent de felul cum şi pentru ce este folosită. In legătură cu aceasta trebue repetat că limba scriitorului şi stilul scriitorului sunt două noţiuni cu totul diferite.

Aceste lucruri credem că n'ar trebui să le uite acei scriitori care şi astăzi transformă adeseori munca asupra limbii într'un joc steril de căutare de cuvinte rare, de nume sonore şi de combinaţii năstruşnice de cuvinte. Oare avem noi dreptul să uităm vreodată povaţa marelui Eminescu, care vedea în chinurile creaţiei, în primul rând, efortul de a găsi « *cuvântul care exprimă adevărul* »?

Stilul personal al scriitorului, un stil bogat, expresiv, care foloseşte cu maximum de precizie şi variaţie toate comorile ce le conţine limba poporului, este un lucru extrem de preţios pentru un scriitor. Dar nu trebue să se uite vreo clipă că stilul este doar modul prin care scriitorul exteriorizează reprezentările ce s'au acumulat în sufletul său de creator şi pe care le întoarce oamenilor într'o formă artistică elaborată cu ajutorul talentului.

Nu poate fi vorba despre un stil personal, acolo unde se statorniceşte sărăcia de idei; nu poate fi vorba despre un stil personal, acolo unde experienţa de creaţie a scriitorului nu se bazează pe o cunoaştere adâncă şi activă a vieţii. Ca să poţi spune ceva la un mod personal, trebue întâi să ai ce să spui. Iar ca să ai ce să spui poporului tău, trebue întâi şi întâi să cunoşti bine viaţa poporului tău. Numai atunci talentul, cunoaşterea limbii şi originalitatea creatoare pot rodi într'adevăr. Greşesc acei tovarăşi care cred că pot înlocui lipsa de cunoaştere adâncă şi multilaterală a vieţii poporului cu preţiozităţile şi originalităţile lingvistice elaborate în nopţile de nesomn, între cei patru pereţi ai laboratorului lor poetic. Poporul râde de asemenea « stiluri » şi « originalităţi ». Iar operele bazate pe ele vor eşua, tot astfel cum a eşuat fără să lase vreo urmă opera unui Minulescu sau a « poeţilor » de teapa lui Barbu şi Lucian Blaga.

BDD-A10163 © 1952 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:50 UTC)

Literatura sovietică ne oferă nenumărate exemple de scriitori care s'au impus în istoria literaturii printr'o mare originalitate a stilului lor personal. In primul rând, suntem datori să amintim numele lui Gorchi şi Maiacovschi. Dar nu numai ei. Şi scriitorii sovietici din generaţia contemporană nouă se deosebesc printr'o mare variaţie de stiluri personale. Cât de deosebite sunt, de pildă, stilurile unor asemenea scriitori ca Gladcov şi Fadeev. Gladcov are un stil parcă ciocănit cu dalta şi ciocanul, aspru, adesea strident, bazat pe o iscusită folosire a contrastelor neprevăzute. Fadeev, dimpotrivă, are un stil lin, plin de modulaţii lirice, aproape delicat. Şi cu toate acestea, ambii scriitori reprezintă cu vigoare aceeaşi concepţie de viaţă, aceeaşi ideologie a proletariatului revoluţionar. De ce atunci sunt atât de diferiţi ca stil? Pentrucă au ştiut să se identifice cu bogăţia vieţii, cu mişcarea ei tumultuoasă înainte. Viaţa în general — şi viaţa noastră, a oamenilor care avem bucuria de a trăi în epoca stalinistă, în special — este atât de bogată, încât opera oricărui scriitor — cu condiţia s'o cunoască în adâncime, oferă posibilităţi nelimitate de a lua din ea probleme, tipuri, situaţii corespunzătoare căutării curente a personalităţii sale creatoare.

Se ştie că duşmanii socialismului, duşmanii literaturii socialiste, o calomniază adesea, susţinând că adâncirea de către scriitori a vieţii constructorilor socialismului, duce la nivelarea stilurilor personale. *Este o minciună sfruntată.* Adevărul este altul. Abia în societatea socialistă personalitatea omului capătă posibilităţi nelimitate de a se desvolta. Nicăeri materialul de viaţă ce se oferă scriitorului nu este atât de bogat, nicăeri nu oferă asemenea posibilităţi de individualizare şi particularizare, ca în societatea socialistă. Dar există o condiţie necesară: să cunoşti această viaţă în adâncuri şi nu superficial. Nivelarea stilurilor de creaţie nu poate fi în niciun caz rezultatul identificării cu viaţa constructorilor socialismului, ci este întotdeauna consecinţa îndepărtării de viaţa poporului. Cu cât scriitorul se va identifica mai complet prin activitatea sa practică şi prin aspiraţiile sale, cu viaţa poporului constructor al socialismului, cu atât îşi va putea crea şi un stil personal mai viguros.

In lupta pe care o duc astăzi în patria noastră scriitorii legaţi de popor, pentru o literatură a realismului socialist, împotriva ideologiei burgheze în creaţia literară, limba trebue considerată ca un instrument de luptă. De aici obligaţia scriitorilor hotărîţi să păşească consecvent pe drumul realismului socialist, să studieze şi să îmbogăţească necontenit limba lor. De aici obligaţia criticilor literari şi a cercetătorilor limbii să studieze în amănunţime felul cum mânuesc scriitorii de azi acest instrument de luptă, pentru a semnala lipsurile şi generaliza experienţele pozitive.

Scriitorii aşteaptă, din partea redacţiei noii reviste de lingvistică, să întreprindă cu temei o asemenea acţiune sistematică de cercetare. Şi nu încape îndoială că scriitorii înşişi vor contribui pentru ca ea să dea cât mai grabnice rezultate rodnice.

BDD-A10163 © 1952 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:50 UTC)